

פיתוח תכנית חינוכית לשימוש נבון באינטרנט עבור ילדים צעירים ובחינת הצלחתה

עזי ברק

אוניברסיטת חיפה
azy@edu.haifa.ac.il

עדני נייפלד

אוניברסיטת חיפה,
המכללה האקדמית אוהלו
ednin@hotmail.co.il

Development of an Educational Program for Smart Use of the Internet for Young Children and Testing Its Success

Edni Naifeld

University of Haifa,
Ohalo Academic College

Azy Barak

University of Haifa

Abstract

The purpose of this study was to develop and test Internet behavior prevention program for young children. The study consisted of four experimental groups (total 192 students) in third grade. Two research groups received an intervention program of eight sessions on topics related to Internet use. One of them included training parents and getting them involved while the other group did not. The third group received a single time educational session on the subject; the fourth did not receive any intervention. All participants were evaluated before and after the program and followed-up after three months. Following each session participants completed written measures; in addition, 33 students performed a computerized behavioral test and were interviewed upon completion of the program. The findings indicated that the long educational program improved the participants' overall knowledge about the Internet, unlike the single-time intervention. No advantage was found to parental involvement. However, participants' behavior did not correspond to the way in which they answered the questionnaire, and did not reflect the effectiveness of the program on. The study emphasized the importance of teaching young children the proper use of the Internet by the educational system in a profound and lasting manner unlike common procedures.

Keywords: Preventive education, internet.

תקציר

מטרת המחקר הייתה לבדוק את השפעתה של תכנית חינוכית ומקיפה על התנהגות באינטרנט של ילדים צעירים. המחקר כלל ארבע קבוצות ניסוי (בס"ה 192 משתתפים) תלמידי כותות ג'. שתי קבוצות מחקר קיבלו תכנית התערבות בת שמונה מפגשים בנושאים הנוגעים לשימוש באינטרנט. קבוצה אחת מהן לוותה בהדרכת הורים ושיתופם בפעילות והשנייה בלעדית. הקבוצה השלישית קבלה מפגש חינוכי חד-פעמי בנושא והקבוצה הרביעית לא קיבלה כל התערבות. כל הנבדקים הוערכו באמצעות שאלונים לפני ואחרי תכניות ההתערבות וכן בבדיקת מעקב לאחר כשלושה חודשים. בנוסף, 33 תלמידים ביצעו מבחן התנהגותי ממוחשב באותן שלוש נקודות זמן והשתתפו בראיון. ממצאי המחקר העלו כי התכנית החינוכית הארוכה שיפרה את הידע הכולל של המשתתפים לגבי האינטרנט אך לא כך לגבי תכנית ההתערבות החד-פעמית. לא נמצא יתרון

למעורבות ההורים. התנהגות המשתתפים בפועל, כפי שעלה מן המבחן ההתנהגותי, לא תאמה לאופן בו ענו לשאלון, ולא ביטאה את יעילותה של תכנית ההתערבות לגבי התנהגויות רלוונטיות של המשתתפים. המחקר מדגיש את חשיבות תפקידה של מערכת החינוך בחינוך הילדים לשימוש נכון באינטרנט באופן מעמיק ומתמשך בניגוד למקובל כיום.

מילות מפתח: אינטרנט, חינוך מונע.

מבוא וסקירת ספרות

העשורים האחרונים מאופיינים בחדירה מסיבית של טכנולוגיה מקוונת לחיינו. השימוש באינטרנט מקיף את כל תחומי החיים וכולל משתמשים בכל הגילאים. הילדים בדור זה, אשר גדלו לתוך המציאות הטכנולוגית המתקדמת מכונים "ילדים דיגיטליים" (Prensky, 2001), עושים במחשב וברשת שימוש רב ומגוון מגיל צעיר מאד. ניתן לומר כי הילדים של היום חיים בעולם חברתי שונה מאד מזה שגדלו בו המבוגרים בסביבתם. זהו הדור הראשון שצמח אל תוך מציאות של טכנולוגיה מקוונת, אשר חדרה אל כל תחומי החיים וילדי דור זה מהווים את המשתמשים הנלהבים ביותר של האינטרנט. מאחר וילדים מאופיינים כבעלי אוריינטציה לפתיחות ולשינויים, הם נוטים להשתמש באינטרנט בצורה גמישה ויצירתית יותר מהמבוגרים (Mesch & Talmud, 2010; Subrahmanyam & Smahel, 2011). עם זאת, למרות המיומנות הטכנולוגית שלהם, לילדים הצעירים חסרה יכולת שיפוט לגבי איכות התוכן המקוון, טיב הקשרים הבינאישיים המקוונים והתנהלותם האישית ברשת. דבר זה נובע בעיקר בשל חוסר חינוך והכנה ואי-כולתם לנתח ולשפוט מידע באורח עצמאי. הילדים הצעירים זקוקים ל"תיווך" של מבוגר המבאר להם את הסביבה המקוונת ומדריך אותם בשימוש נאות. תיווך זה בולט בחסרונו בהקשר לטכנולוגיה המקוונת, כאשר רוב ההורים לכשעצמם חסרי כלים וידע בתחום. כך, ללא יד מכוונת, הילדים נוחים להשפעה ובדקים גבולות ועצמאות – מה שהופך אותם לקבוצה פגיעה הנתונה לסכנה וזקוקה להגנת המבוגר. לצד היתרונות בשימוש המגוון שעושים ילדים, עומדים בפניהם גם סיכונים שונים, הקשורים לתוכן, לקשר ולשימוש מופרז. אלו גורמים לחרדה בקרב הורים ומחנכים ולבלבול באשר לדרך הנכונה לחנך ילדים לצריכה נבונה של המחשב (Donoso, Olafsson, & Broddason, 2009; Staksrud & Livingstone, 2009; Livingstone, 2008; Livingstone & Haddon, 2009).

כבר בגיל צעיר משתמשים רוב הילדים באינטרנט ככלי חינוכי להשגת חומר לימודי והעשרה אישית בתחומים שונים (Hasebrink, Livingstone, Haddon, & Olafsson, 2009; Kalmus, Runnel, & Siibak, 2009; Livingstone & Helsper, 2007). חוקרים מצאו יתרונות לשימוש במחשב ובאינטרנט להתפתחות הקוגניטיבית של ילדים גם בציוני מדדים של התפתחות קוגניטיבית ולהצלחה בלימודים (Fish et al., 2008; Jackson et al., 2005; Jackson et al., 2006; Johnson, 2010). נמצא כי ילדים ונוער משתתפים בצורה יצירתית ופעילה במרחב הציבורי, צורכים מוסיקה, סרטים ומשחקים, מבטאים את עצמם, ומפתחים זהות אישית מובחנת, מעורבות חברתית ותקשורת עם קבוצות חברתיות אחרות (למיש, ריבק ואלוני, 2009; Kalmus et al., 2009).

לצד ההזדמנויות קיימים ברשת סיכונים לילדים המעוררים עניין ודאגה. בין הסכנות ניתן למנות סכנות קשורות למסחר, כגון חשיפה מסיבית לפרסומות, גניבת מידע ופרטים אישיים. סכנות נוספות קשורות לתחום האלימות. בראשן, חשיפה לחומר אלים וכן קרבתות ופעילות של בריונות ברשת (cyberbullying) (Bhat, 2008; Li, 2006; Mesch, 2009; Mesch & Talmud, 2010). ממד מאיים נוסף הינו החשיפה לחומר פורנוגרפי והחשש מפני שידול שיוביל ליצירת קשרים, מפגש עם זר ופגיעה אפשרית בילד (Hasebrink et al., 2009; Livingstone, 2006; Luders, Brandtzeig, & Wold, Aristodemou, Dunkels, & Laouris, 2009; Dunkels, 2009; Staksrud & Livingstone, 2009).

בנוסף למפורט לעיל, פגיעה אפשרית נוספת המעוררת דאגה, הינה התמכרות ליישומי אינטרנט שונים. בני נוער נמצאים בסיכון מוגבר לפתח התמכרות שכזו בשל הנגישות הרבה שלהם להתקנים מקוונים ובשל השלב ההתפתחותי בו הם נמצאים (ברק, 2012; Czincz & Hechanova, 2009).

סקר עדכני (Pew, 2013), מצא כי 95% מבני 12-19 בארה"ב משתמשים באינטרנט. באירופה, 75% מקרב הילדים בני 6-17 דיווחו על שימוש באינטרנט (Livingstone & Haddon, 2009). סקר שנערך בישראל מצא ש-83.9% מבני 7-11, 83.3% מבני 12-14 ו-97.1% מבני 15-17 גולשים באינטרנט. הגולשים מקרב בני-הנוער הינם הקבוצה בעלת אחוז הגלישה הגבוה ביותר מכלל האוכלוסייה בישראל (ועדת המדגם למדידת שיעורי הגלישה באינטרנט, 2012). למיש ואחרים (2009), אשר חקרו בישראל 532 ילדים והוריהם, מפלחים שונים באוכלוסייה, מדווחים על שימוש של כשעתיים ביום בממוצע של ילדים באינטרנט.

בגלל המורכבות העצומה של האינטרנט מבחינה טכנית וחברתית, יש לילדים קושי להמשיג את משמעותה (Greenfield & Yan, 2006). הצעירים בהם נוטים לדמות את האינטרנט כ"מקום" למשחק ולשימוש והבוגרים יותר משתמשים במטרות מורכבות יותר כמו "קישור" ו"מערכת", המסבירות את והארגון במונחים של רשת ותקשורת (Livingstone, 2006). תומס (Thomas, 2006), מסבירה כי הקושי בהבנה נובע מחוסר יכולתם של הילדים להפריד בצורה חדה וברורה בין העולם הוירטואלי (המדומיין) והממשי, כאשר הפעילות הוירטואלית שלהם משפיעה על העולם הפיזי, וזה משפיע על הפעילות המקוונת.

על מנת שיוכלו לעשות שימוש חיובי, מועיל וזהיר, צריכים הילדים להבין מהי מהות האינטרנט. ההבנה הטכנית של האינטרנט תסייע להם להבין מהו היציר הזה וכיצד לפעול בו בצורה מיטבית, וההבנה החברתית של האינטרנט תסייע להם להבין מיהם האנשים השותפים יחד איתם במערכת וירטואלית גלובלית זו. מידע זה ישרת אותם בהחלטות לגבי יצירת קשר, חשיפת פרטים וכדומה. הבנה זו מצריכה מן הילדים בשלות קוגניטיבית ורגשית (Yan, 2005).

מטרת המחקר

הורים, מורים ואנשי מקצוע מנסים למצוא דרכים למנוע או להקטין את החשיפה לסיכונים שמציב האינטרנט בפני הילדים במספר דרכים מקבילות. האסטרטגיות בהם משתמשים כוללות שימוש בתכנות סינון, חסימה או בקרה; ניטור ובדיקה של פעילות הילדים בשימוש במחשב (ולעיתים מעקב צמוד אחר הילדים בהקשר זה); חקיקה המיועדת למנוע מחומרים בלתי-ראויים להימצא ברשת באמצעות פיקוח ואכיפה; מאמץ להכללת תכנים אטרקטיביים מותאמים לילדים ברשת; חינוך במסגרת בתי-הספר ומעורבות הורים בתהליך השימוש באינטרנט (ברק, Mitchell, Finkelhor; 2006, & Wolak, 2005).

לצד חקר ופיתוח הטכנולוגיות התפתח בשנים האחרונות מחקר מקיף על אודות השימוש של ילדים באינטרנט ונבנו תכניות חינוכיות שונות על מנת להתמודד עם סיכונים. רוב המחקר והתכניות שנבנו כוונו ויועדו לילדים בוגרים (12-14) ולבני-נוער. מכיוון ובמציאות העכשווית גיל תחילת השימוש העצמאי במחשב ובאינטרנט קטן בהרבה, המחקר הנוכחי שם לו למטרה לפתח ולבדוק את השפעתה של תכנית מניעה חינוכית מקיפה על הידע וההתנהגות של ילדים בכתה ג' בשימוש באינטרנט. במסגרת המחקר נבדקו גם שאלות הנוגעות לשינוף הורים בהתערבות חינוכית כזו, ומהי משמעותה של תכנית התערבות קצרה (מפגש יחיד) על התלמידים לעומת תכנית ארוכה יותר.

שיטת המחקר

המחקר התבסס על מערך מעין-ניסויי (quasi-experimental) בשדה, אשר כלל ארבע קבוצות ניסוי (דומות במאפייניהם הכלליים), בכל אחת מהן שתי קבוצות של ילדים בגיל 8-10. המשתתפים היו תלמידי שמונה כתות ג' משלושה בתי ספר יסודיים בצפון הארץ.

קבוצת מחקר אחת קיבלה תכנית התערבות ארוכה, אשר כללה שמונה מפגשים בנושאים הנוגעים לשימוש באינטרנט. תכנית חדשה זו פותחה במסגרת המחקר הנוכחי וכללה את הנושאים הבאים: הבנת האינטרנט, יתרונות האינטרנט; סכנות האינטרנט וההתמודדות איתן; התנהגות נכונה באינטרנט; שימוש בחומרים חינוכיים, בתשלום וזכויות יוצרים; שימוש נכון בחומרים שנלקחו מהאינטרנט ואיזון בשימוש. התכנית הועברה במשך כחודשיים ע"י יועצת בית-הספר בהדרכה וליווי אישיים. התכנית הועברה בשני אופנים: עם וללא מעורבות הורים. מעורבות ההורים הושגה על ידי מפגש עם ההורים בתחילת התהליך, מסירת דפי הדרכה לאחר כל מפגש וקבלת משוב על פעילות משותפת של הורים וילדים (לאחר כל מפגש). **קבוצת המחקר השנייה** עברה גם היא תכנית זו אך ללא מעורבות ההורים. **קבוצת המחקר השלישית** קבלה מפגש חד-פעמי בנושא האינטרנט (שיעור אחד, שבו נעשה שימוש ב"מצגת יום האינטרנט הבטוח" שפותחה במשרד החינוך), ו**קבוצת המחקר הרביעית** לא קיבלה כל התערבות ושימשה קבוצת ביקורת כללית.

כל הנבדקים הוערכו לפני ואחרי תכניות ההתערבות (ובאותו פרק זמן לגבי קבוצת הביקורת) וכן בבדיקת מעקב שהתקיימה כשלושה חודשים לאחר מכן. משתתפי המחקר השלימו שאלון בכתב בנוגע לידע לגבי האינטרנט והשימוש בה. השאלון כלל 10 שאלות סגורות, אשר הקיפו את התכנים שנלמדו בתכנית. בנוסף, 33 תלמידים, שנדגמו מארבעת הקבוצות, ביצעו מבחן התנהגותי ממוחשב באותן שלוש נקודות זמן. לצורך כך, נבנה מבחן ממוחשב שכלל סביבת אינטרנט מדומה ובה סיטואציות בהן נדרש מהמשתתפים שימוש בידע ומיומנויות אותם היו אמורים לרכוש במסגרת התכנית. המבחן הוצג למשתתפים כמשימה לימודית באמצעות שימוש באינטרנט. תגובות הילדים

לסיטואציות הוקלטו על ידי התכנה וקודדו לציון. קבוצת תלמידים זו השתתפה גם בראיון אשר היווה כלי משלים להערכת הידע והשימוש במחשב.

ממצאי המחקר

בבדיקת ציוני המשתתפים של מידת הידע הכולל לגבי שימוש באינטרנט, בקבוצות השונות ובמועדים השונים, נמצא כי בקבוצת ההתערבות הארוכה שכללה מעורבות הורים, הציון הממוצע עלה מ-49.38 (ס"ת 6.48; בסולם ציונים 0-65) לפני ההשתתפות בתכנית, ל-53.96 (ס"ת 4.97) מיד לאחריה ול-52.20 (ס"ת 6.59) לאחר שלושה חודשים. משתתפי תכנית ההתערבות שלא כללה התערבות הורים עלו מממוצע של 46.36 (ס"ת 6.28) לפני התכנית ל-51.84 (ס"ת 8.44) לאחר סיומה ול-52.48 (ס"ת 10.32) בחלוף שלושה חודשים. לתלמידים שהשתתפו במפגש החד-פעמי היה ממוצע ציונים של 50.42 (ס"ת 5.41) לפני העברת התכנית, 51.08 (ס"ת 5.05) מיד לאחריה ו-51.00 (ס"ת 5.70) לאחר שלושה חודשים. לקבוצת הביקורת היה ממוצע ציונים של 45.91 (ס"ת 6.26) לפני התכנית, 47.91 (ס"ת 6.40) מיד לאחר העברתה ו-46.91 (ס"ת 6.15) בחלוף שלושה חודשים.

בדיקות המובהקות הסטטיסטיות של ההבדלים הראו כי המשתתפים שעברו את תכנית ההתערבות החדשה היו בעלי ידע רלוונטי רב יותר מכפי שהיה להם לפני העברתה מקבוצת המשתתפים המפגש החד-פעמי וקבוצת הביקורת. בנוסף, המשתתפים בתכנית ההתערבות החדשה שמרו על רמת הידע גם במדידה כעבור שלושה חודשים מתום התכנית. לא נמצאה השפעה משמעותית למעורבות ההורים בתכנית על השינוי שחל במשתתפים. כמו-כן, נמצא כי המפגש החד-פעמי, לא הביא לשיפור ברמת הידע הכולל של הילדים בנוגע לשימוש באינטרנט לעומת קבוצת הביקורת. ביחס להתנהגות בפועל בשימוש באינטרנט של המשתתפים, ממצאי המחקר העלו כי בכל הקבוצות ובכל התחומים שנבדקו לא נמצאו שיפורים משמעותיים. בנוסף, לא נמצאו קשרים בין מדדי המבחן להתנהגותי לפריטים המקבילים להם בשאלונים.

ממצאי המחקר העלו בבירור כי התכנית החינוכית החדשה שיפרה את הידע הכולל של המשתתפים לגבי האינטרנט – שיפור שנשמר אף בחלוף שלושה חודשים מתום ההשתתפות בתכנית. ממצא זה מחזק את חשיבותו של מתן חינוך לשימוש באינטרנט במסגרת ובאחריות בית-הספר, כשילדים נמצאים בחברת בני-גילם באמצעות אנשי-מקצוע והדרכה שוטפת במשאבים הולמים. הצלחתה של התכנית בשיפור הידע של התלמידים מוסברת בכך שהתכנית התבססה על גיוון בדרכי ההעברה, שילוב דמויות משמעותיות לילדים, שימוש בתכנים מקיפים, התבססות על תיאוריה, ושילוב ידע לצד תרגול התנהגותי. כמו-כן, התכנית הועברה בשלמותה תוך הדרכת הצוות החינוכי והתאמת החומר לתחומי העניין ולגילם הצעיר של המשתתפים. מרכיבים אלה שיפרו את יעילותה של תכנית ההתערבות והביאו לתוצאות מיטביות.

לא נמצאו ראיות להצלחתה של תכנית ההתערבות חד-פעמית (כמקובל במערכת החינוך בארץ): המשתתפים בקבוצה זו לא שיפרו את ידיעותיהם ועמדותיהם לעומת משתתפי תכנית ההתערבות הארוכה, ואף לא הראו יתרון על פני קבוצת הביקורת שלא קיבלו כל התערבות.

ממצאי המחקר הראו כי בתכנית ההתערבות בה היו מעורבים ההורים, לא השתפרו באופן משמעותי ציוני הידע וההתנהגות של התלמידים, לעומת הקבוצה שעברה תכנית זוהי שבה לא היתה מעורבות הורים. ממצא זה עשוי להיות מוסבר בהיקפה של התכנית החינוכית שהועברה בכיתה, אשר היתה מספקת ומשמעותית דיה כדי להעלות את ציוני התלמידים, ללא קשר למעורבות ההורים. בנוסף לכך, על אף המאמצים שנעשו בביקור על מעורבות ההורים במחקר, לא ניתן היה לבדוק באופן מלא את טיב ואיכות המעורבות של ההורים, כך שייכתן והמעורבות לא היתה משמעותית דיה על מנת לחולל את השינוי.

התנהגות המשתתפים בפועל, כפי שעלה מן המבחן ההתנהגותי, לא תאמה לאופן בו ענו לשאלון, ולא ביטאה את יעילותה של תכנית ההתערבות לגבי התנהגויות רלוונטיות של המשתתפים. סיבה אפשרית לכך היא שעל אף הניסיון לבנות כלי מחקר שבידוק התנהגות ילדים בפועל בזמן אמת, משתתפי המחקר לא התנהגו בצורה טבעית בעת ביצוע המבחן ההתנהגותי, אם בשל הבנה מסוימת כי אין מדובר בסביבת אינטרנט חופשית ואם בשל הביטחון שחשו בעבודתם כאשר הם מלווים במורה מוכרת המנחה אותם לפעול על פי ההנחיות.

דין

למחקר חשיבות בהרחבת הידע בנוגע לאפשרות המניעה של התנהגויות סיכון של ילדים קטנים בשימוש באינטרנט, לפחות לגבי ההבנה והידע שלהם לגבי סיכונים כאלו. המחקר הדגיש את חשיבות תפקידה של מערכת החינוך בחינוך הילדים הצעירים לשימוש נכון במחשב, באופן יסודי

ומקיף, המגיע אל כלל התלמידים, ללא קשר לידע המוקדם שלהם או לחינוך אותו הם מקבלים בבית. המחקר גם הצביע על חוסר יעילות של "מבצע שנתי" לעיסוק בתחום האינטרנט בהשפעה על ילדים והדגיש את העובדה כי נחוצה תכנית רחבה, ארוכה, המקיפה תחומים שונים ומועברת בדרכים שונות, המותאמות לגיל התלמידים, על-מנת ליצור שיפור משמעותי.

ממצאי המחקר עשויים להצביע על מחקרי המשך אפשריים לבדיקה של השפעת תכניות ההתערבות בקבוצות גיל שונות, וכן את השפעת גורמים נוספים (כמו מגזרים ורמות סוציו-אקונומית שונות) על יעילות התכנית. מוצע לבצע מחקר המשך אשר יבדוק בהתעמקות נוספת את השפעתה של מעורבות ההורים על הישגי תכנית ההתערבות כדי לתת תמונה מהימנה יותר. כמו-כן, על-מנת לבדוק את השימוש בפועל שעושים ילדים באינטרנט, מוצע לבחור במחקר שטח שיתעד וינתח את השימוש שעושים ילדים באינטרנט בעת פעילות שוטפת וחופשית.

מקורות

- ברק, ע' (2006). נוער ואינטרנט: הפסיכולוגיה של ה"כאילו" וה"כזה". **פנים**, 37, 48-58.
- ברק, ע' (2012). תפסיקו לפחד, תתחילו לחנך. **אודיסאה**, 16, 54-61.
- למיש, ד', ריבק, ר', ואלוני, ר' (2009). ילדי ישראל גולשים אונליין: מפניקה מוסרית להורות אחראית. **מגמות**, מ"ו, 137-163.
- ועדת המדרג למדידת שיעורי הגלישה באינטרנט (2012). STS: **מאגר נתונים על האינטרנט בישראל**. איגוד האינטרנט הישראלי. נדלה ב-7 ביולי, 2013, אוחזר מ-
http://data.isoc.org.il/sites/default/files/mtsqt_sykvm_shnt_2012_byntmt_byshrl_mvdkn.pdf
- Bhat, C. (2008). Cyber bullying: Overview and strategies for school counsellors, guidance officers, and all school personnel. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 18, 53-66.
- Czincz, J., & Hechanova, R. (2009). Internet addiction: Debating the diagnosis. *Journal of Technology in Human Services*, 27, 257-272.
- Donoso, V., Olafsson, K., & Broddason, T. (2009). What we know, what we do not know. In S. Livingstone & L. Haddon (Eds.), *Kids online* (pp. 19-30). Bristol, UK: The Policy Press.
- Fish, A., Li, X., McCarrick, K., Butler, S., Stanton, B., Brumitt, G., et al. (2008). Early childhood computer experience and cognitive development among urban low-income preschoolers. *Journal of Educational Computing Research*, 38, 97-113.
- Greenfield, P., & Yan, Z. (2006). Children, adolescents, and the Internet: A new field of inquiry in developmental psychology. *Developmental Psychology*, 42, 391-394
- Hasebrink, U., Livingstone, S., Haddon, L., & Olafsson, K. (2009). *Comparing children's online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online*. Retrieved July 31, 2013, from http://eprints.lse.ac.uk/24368/1/D3.2_Report-Cross_national_comparisons-2nd-edition.pdf
- Jackson, L., Von Eye, A., Biocca, F., Barbatsis, G., Zhao, Y., & Fitzgerald, H. (2005). How low-income children use the Internet at home. *Journal of Interactive Learning Research*, 16, 259-271.
- Jackson, L., Von Eye, A., Biocca, F., Barbatsis, G., Zhao, Y., & Fitzgerald, H. (2006). Does home internet use influence the academic performance of low-income children?. *Developmental Psychology*, 42, 429-435.
- Johnson, G. M. (2010). Internet use and child development: Validation of the ecological technology subsystem. *Educational Technology & Society*, 13, 176-185.
- Kalmus, V., Runnel, P., & Siibak, A. (2009). Opportunities and benefits online. In S. Livingstone & L. Haddon (Eds.), *Kids online* (pp 41-54). Bristol, UK: The Policy Press.
- Livingstone, S. (2006). Children's privacy online: Experimenting with boundaries within and beyond the family. In M. Kraut, M. Brynin & S. Kiesler (Eds.), *Computers, phones, and the Internet: domesticating information technology* (pp. 128-144). New York: Oxford University Press.

- Livingstone, S. (2008). *Children's media: More harm than good?* . Paper presented at the LSE Public Lecture. London School of Economics and Political Science.
- Livingstone, S., & Haddon, L. (2009). *Kids online*. Bristol, UK: The Policy Press.
- Livingstone, S., & Helsper, E. (2007). Gradations in digital inclusion: Children, young people and the digital divide. *New Media & Society*, 9, 671.
- Luders, M. H., Brandtzeig, P. B., & Dunkels, E. (2009). Risky contacts. In S. Livingstone & L. Haddon (Eds.), *Kids online* (pp. 123-134). Bristol, UK: The Policy Press
- Mesch, G. S. & Talmud, I. (2010). *Wired youth :The social world of adolescence in the information age*. London: Routledge.
- Mitchell, K., Finkelhor, D., & Wolak, J. (2005). Protecting youth online: Family use of filtering and blocking software. *Child abuse & neglect*, 29, 753-765.
- Luders, M. H., Brandtzeig, P. B., & Dunkels, E. (2009). Risky contacts. In S. Livingstone & L. Haddon (Eds.), *Kids online* (pp. 123-134). Bristol, UK: The Policy Press
- Mesch, G. (2009). Parental mediation, online activities, and cyberbullying. *CyberPsychology & Behavior*, 12, 387-393.
- Mesch, G. S. & Talmud, I. (2010). *Wired youth :The social world of adolescence in the information age* . London: Routledge.
- Mitchell, K., Finkelhor, D., & Wolak, J. (2005). Protecting youth online: Family use of filtering and blocking software. *Child abuse & neglect*, 29, 753-765.
- Premsky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the horizon*, 9(5), 1-6.
- Pew Research Center (2013). *Teens and Technology 2013*. Retrieved June, 31, 2013, from: <http://www.pewinternet.org/Reports/2013/Teens-and-Tech.aspx>
- Staksrud, E., & Livingstone, S. (2009). Children and online risks. *Information, Communication & Society*, 12, 364-387.
- Subrahmanyam, K. & Smahel, D. (2011). *Digital youth: The role of media in development*. New york: Springer
- Thomas, A. (2006). 'MSN was the next big thing after beanie babies': Children's virtual experiences as an interface to their identities and their everyday lives. *E-Learning and Digital Media*, 3, 126-142.
- Wold, T., Aristodemou, E., Dunkels, E., & Laouris, y. (2009). Inappropriate content. In S. Livingstone & L. Haddon (Eds.), *Kids online* (pp. 135-156). Bristol, UK: The Policy Press.
- Yan, Z. (2005). Age differences in children's understanding of the complexity of the Internet. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 26, 385-396.